Довелось мені перечитати недавно в одеському журналі "По морю и суше" критичну замітку д. М. К. на збірник Грицька Кернеренка "В досужий час". Я не бачив того збірника, як і попередніх творів автора, то й не знаю, наскільки справді вони заслугують такої гострої критики. В даному разі се питання мене і не клопоче; я ладен здатись навіть щодо кебети та вартості творчої цілком на думку д. М. К. Інший бік звернув на себе мою увагу і зацікавив: це саме бік, з якого д. М. К. заходжується критикувати автора та підступається до його творів. "Зальоти його, себто автора,— каже критик, — не завше, мабуть, були вдатними, а через се, незважаючи на чари "кругленьких личок і карих очей", до котрих у поета "великий смак", він малює жінок понайбільше холодними, бездушними, зрадливими кокетками. Може, воно й так справді, але такі здогадки цілком слабі, цілком зайві та не оправдані яко критична підстава, тим більше, що ніколи не здужають досягти цілі. Нам годі залазити в межі особистих поводин автора, а тим паче коли його твори не дають до того безперечно слушної підстави; та се не може нас і цікавити серйозно. Чоловік може бути добрим сім'янином, скромною людиною, далекою від усяких зальотів та горобцювання, а проте писати такі самі речі, як Кернеренків збірник "В досужий час", що дає критикові нагоду до прикрих для особи автора здогадів. Тут можна, повторяю, і влучити в точку, але частіш доведеться попадати пальцем в небо з такими підставами критичними. Спіткавшись з тим або іншим поглядом автора, з тою або іншою хибою його творів, треба вишукувати причин не здогадкових, а твердо угрунтованих, опертих на певні дані, що мали б загальну вагу чи вдачу; треба дивитись після творів, чи має автор хоч дещо з тих неодмінних ознаків, які саме виробляють поета в справжньому значенні слова, без яких навіть сильний природний талан може занапаститись та загинути; тим більше треба володіти такими ознаками людям пересічного хисту. Чи володіє ж ними д. Кернеренко? Що свідчать про се його твори? А свідчать вони, безперечно, про брак трьох основних речей у автора: певної освіти загальнолюдської, тверезого цілокупного світогляду громадського і потрібного розуміння ваги та цілей діяльності поетичної. Без тих трьох речей не буде ніколи поета справдешнього; а якщо в його й талан при тому не яскравий, то

годі й думати, щоб його праця мала яку вартість або справляла користь громаді. Брак тих речей — то суще безголов'я для поета чи письменника взагалі, і таку думку ми могли б ствердити відповідними прикладами з історії літературного руху світового. Відси ми розуміємо і слабі та хибні боки творів д. Кернеренка; таку мірку, не кажучи вже про талан, ми завважаемо потрібним прикладати і до всяких інших творів поетичних. Як би там не горобцював та не карався за невдатні зальоти автор, належний ступінь ревної освіти завжди вдержав би його на певній вишині сучасних поглядів на женщину; поступово вироблений світогляд дав би різнобарвний зміст його творам, а правдиве розуміння своєї ролі, своїх задач та мети направило б його на добрий шлях працювання громадського, навернуло б його до вислідження явищ та обставин безпосередньо життєвих, замість цвірінькати, як та божа пташка серед гаю, верзякати всяку нісенітницю, що забрела зненацька в голову. Так верзякають тільки динарі, у котрих немає ще поезії: гору побачив — про гору співає, ліс — про ліс, дерево — про дерево і т. д. Але сучасний співець не повинен вертатись до того стану первісного; бо який він після того співець, який навіть сучасник? А коли він стоїть понижче від загального рівня, то яким проводирем громадським може бути або що зуміє цікавого, пожиточного сказати другим? До яких серйозних заходів чи просто думок наверне він читача? Яку струну в людському серці своїм співом порушить? Яке горе хоч на хвилинку розважить-осолодить? Який шлях та мету вкаже тому, хто опинився на розпутті, не знаючи, куди податись? Се думки, котрі повинен обміркувати кожен співець, виступаючи з своїми творами перед громадою, коли він єсть свідомий своєї високої задачі; не триндикати без пуття його діло, а робити гуртову суспільну роботу, вживаючи своєї кебети та знаття, бо в противнім разі на якого гаспида він потрібний? Цікавий, щиро людський зміст докупи з виробленою, художньо закінченою формою становлять головні прикмети всякої інстинної поезії; отсих прикмет і повинен шукати в поетичних творах насамперед критик, їх дають поетові — талан з одного боку, а з другого — ті умови, котрих брак ми зазначили у д. Кернереика. "Штуки для штуки" не було, немає і не може бути в дійсності; се — пустопорожня, пустодзвінна фраза — не більш. Вона, навпаки, завсігди прикривала собою найтенденційніші замахи думки,

проповідувала найгрубішу тенденційність в літературі. "Штука для штуки" — се в устах проповідників значило: затчи уші та затули очі на голосніші потреби життя, тікай від його прози, літай понад миром на крилах легесеньких, принадливих мрій, лоскочи потихесеньку нерви, з поезії зроби панську примху — отакий їх закон і вимоги. Не треба, кажуть, тенденційності в штуці! А сі вимоги — не тенденційність, гидка, шкідлива, егоїстична? Дурниці минулися. Робить на пана перестали вже і в поезії, не тільки на полі. Поезія мусить бути одним з чинників поступу загальнолюдського, а в рідному краї зокрема — загальнонародного, средством боротьби з світовою неправдою, сміливим голосом за всіх пригноблених та окривджених. Така її задача! От нащо вже не тенденційним, кажуть, поетом був Кольцов, виспівував без зайвої думки, як та пташина гайова; та чи можна ж його поезію назвати "штукою для штуки"? Нітрошечки. В свої твори Кольцов вкладав не самі почування, але й глибоку думку, себто тенденцію, майже завше мав на оці певну мету, себто грішив против головних вимог панської теорії, та й не міг не грішити, родившись та зрісши серед простого народу. Він співав про людське горе, бо воно вражало його та обуряло; він співав при кращу долю, бо всею душею бажав, щоб вона запанувала замість горя; він добре розумів, про що співає, як і для чого. Еге ж! Про що, як і для чого! А се, на превеликий жаль, не завжди розуміють наші українські поети та письменники, а через те й появляються твори, як-от Кернеренкові. Не так робили справжні поети, не так виспівував Шевченко; про його й поготів не скажеш, щоб він був поетом "штуки для штуки", бо вся його діяльність творча стояла в повній суперечці до тої нісенітниці. Шевченко був поетом-борцем, найкращим діячем громадським; він завжди знав, куди йде і за чим. В своїй праці поетичній він мав на оці тільки людину та її щастя; з сього погляду він являється для всіх нас найкращим прикладом, дає найпевніший провід не дріб'язками, які ми хапаємось переняти, а цілим напрямом своєї творчості поетичної, напрямом, своїх думок та почувань громадських, на що у нас досі мало звертали уваги. Теми, що були колись на часі, одживають свій вік, але остається загальний дух та напрямок творів, остається тенденція; ва неї переважно ми й повинні звертати увагу. А тенденція творів Шевченкових, повторяємо, зовсім не та, яку часом

добачаємо у поетів нинішніх, у котрих ні змісту, ні форми, а якась порожнеча і думок, і вислову. Не переймеш талану, коли йоте немає, але все інше можна до певного ступеня перейняти, виробити; треба тільки справжньої освіти, щирої цікавості до життя та свідомого працювання над. повзятими задачами. От тоді поменше у нас буде і збірників — тахих, як Кернеренків, а автори їх вживуть своєї кебети чи охоти письменницької з більшим успіхом для себе та більшою користю для громади. В противнім разі вся їх праця зведеться нінащо. Мотиви поезії повинні бути щиро жизненими; а ця жиненість придасть їм до якогось ступеня, і живої, багатої та оригінальної форми, як ге бачимо ка чарівничих піснях народних. Форма їх справді далеко багатша в порівнянні до творів поезії штучної; досить переглянути хоч не дуже давно виданий збірничок пісень — "Живі струни". Що за милозвучність та краса, не кажучи вже про класиячну простоту та безпосередність натхення! Се — джерело, з якого на здоров'я довго ще будуть пити нащадки! Влучність вислову надзвичайна, а стислість підчас просто непередатра? Такої б форми дам було треба; форми, кажу, бо зміст та мотиви — це питання часу і одмінні, як сам час. Форма теж поступає наперед, але форма народної пісні нашої не стала ще спогадом минувшини, а додала б і нині краси якому хоч творові поетичному. Треба лишень розуміти, що і до чого брати.

Думка про мотиви поезії української не раз займала мене. Справді, цікаво було б вислідити від Котляревського до наших часів: якими мотивами одушевлялася та жила наша поезія? Що в тих мотивах було свого, щиро народного, викликаного цілокупністю життєвих обставин, властивих нашому краєві, а що позиченого в сусід? Якого характеру були ті позички? Наскільки вони відповідали тутешньому складові умовии, чи не мали жодних зв'язків з життям українським та його потребами? Бо можна позичити певний напрямок думки, а прикласти його по-своєму до грунту місцевого, керувати ним уповні самостійно; а можна позичити й такого, що ніяким робом не стосується до життя нашого, навіки останеться для нас чужим, мертвим. А бували і тата позички. Що в мотивах поезії української було безпосередньою, яскравою ознакою переживаного часу, а що являлось наслідком тої або

іншої моди, держалося а традиції, коли вже усунувся з-перед очей навіть грунт, на якому та традиція виросла? А що деякі-мотиви у нас держалися в поезії виключно з традиції, це річ безперечна. Досить спогадати тільки, як наші поети до останнього часу переспівували де в чому Котляревського та його наслідувачів; досить звернути увагу на те, що наші письменники й досі ще не визволились з відгуків солодушного, цілком неприродного сентименталізму, хоча життя наше не дав до того жадної підстави. Вислідити все те було б дуже цікавою та хосенною річчю, в кого єсть до того хист та спромога. Разом з тим навертається першорядне питання: яку роль грала поезія українська в нашому житті громадському? Еге, яку?

1896